

DE OUDE LEY

Jaargang 46 | 2024 nr. 1

KNNV

Colofon

De Oude Ley is het blad van de KNNV-afdeling Tilburg en wordt toegezonden aan alle leden. Bovendien ontvangen de leden het landelijke KNNV-blad 'Natura'.

Redactie

Redactie : Theo Peeters, Berry Staps en Marie-Cécile van de Wiel.

Opmaak : Berry Staps.

Omslag : Foto Bart Horvers, Vormgeving Rick Ruskus

Redactieadres: Veldhovenring 27, 5041 BA Tilburg, secretaris@tilburg.knnv.nl
Tekst in een word-bestand; foto's, illustraties en kaartjes graag als losse bijlage meesturen.

Kopijdata voor de Oude Ley 2023: 20 februari, 22 mei, 21 augustus, 20 november.
ISSN: 1 381 – 852X | Oplage: 250 exemplaren (papier) en 200 digitaal.

Bestuur KNNV-afdeling Tilburg:

Voorzitter: vacature

Secretaris: Marie-Cécile van de Wiel
013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl

Penningmeester: Huub Claessen
06 - 24633736 | penningmeester@tilburg.knnv.nl

Excursies: Stella Wesel
06 - 27055446 | excursies@tilburg.knnv.nl

Eindredactie

Oude Ley: vacature

Coördinatoren van commissies en website

Excursiecommissie Stella Wesel

Cursuscommissie KNNV/IVN Marie-Cécile van de Wiel

Digitale media Berry Staps

Website www.knnv.nl/tilburg

Facebook <https://www.facebook.com/KNNVTilburg/>

Redactioneel	1
KNNV-Nieuws	2
Agenda	5
Nieuws uit de werkgroepen	11
Verslag natuurwerkdag	12
Monitoring in de Dongelanden	16
Ophef en schijtvogels	19
Witte gij ut?	22
Museumnieuws	23

Redactioneel

Beste KNNV-leden,

Een nieuw jaar met een Oude Ley in een nieuw jasje. Er zijn helaas weinig foto's ingestuurd. De keuze was daardoor beperkt, maar één mooie foto is genoeg. De Watergentiaan is gefotografeerd door Bart Horvers, de omslag is ontworpen door Rick Ruskus.

Verder zijn er ook geen reacties gekomen op de oproep voor een nieuwe eindredacteur voor de Oude Ley. Voorlopig neemt de secretaris deze werkzaamheden op zich, de oproep blijft openstaan.

We wensen je veel leesplezier met de interessante artikelen en overige informatie. Doe mee, word actief, laat van je horen: maak er een groen 2024 van!

Stella, Huub en Marie-Cécile, bestuursleden.

2024

Het lijkt wel of de tijd steeds sneller gaat: het is alweer 2024. Het bestuur wenst alle leden een goed en gezond nieuw jaar toe. Hopelijk gaat u een keer mee op excursie of komt u naar een lezing. Gelukkig nieuwjaar!

Algemene ledenvergadering

Op 30 januari 2024 staat de jaarlijkse ALV gepland in de Theaterzaal van Natuurmuseum Brabant. Aanvang 20.00 uur maar er is al koffie/thee vanaf 19.30 uur.
U ontvangt de agenda en jaarstukken half januari via de mail.

Contributie

Bij deze Oude Ley treft u als digitale bijlage ook het verzoek aan om de contributie voor 2024 te betalen. De penningmeester hoopt dat u allemaal vóór 1 maart uw bijdrage gaat overmaken. Om verwarring te voorkomen vragen we u bij de mededelingen uw **voor- en achternaam + postcode** te vermelden. Er zijn meerdere leden met dezelfde achternaam of de betaling komt van een en/of-rekening.

KNNV-pas

Sinds de oprichting van onze afdeling in 1937 is er een sterke band met Natuurmuseum Brabant. We hebben daar ons onderdak voor de avondactiviteiten zoals werkgroepen, cursussen en lezingen maar ook zijn ruim 20 leden actief als conservator en werken aan de collectie. KNNV-leden van de afdeling Tilburg hebben, op vertoon van de speciale KNNV-pas, gratis toegang tot het museum. Deze pas treft u aan als bijlage bij de mail van deze Oude Ley nr. 1 en kan digitaal meegenomen worden. Mocht u een papieren versie nodig hebben van deze pas, neem dan contact op met het secretariaat ✉ secretaris@tilburg.knnv.nl.

Met de KNNV-pas kun je deze uilen gaan bekijken in Natuurmuseum Brabant

Statuten-wijziging

Op 1 juli 2021 is de nieuwe 'Wet bestuur en toezicht rechtspersonen' ingegaan. De KNNV is een vereniging en hebben hier dus ook aan te voldoen. Dit betekent dat er een technische statutenwijziging nodig is: inhoudelijk verandert en niets, er worden alleen enkele zinnen toegevoegd ter bescherming van bestuurders. Daarnaast is op de landelijke Vertegenwoordigende Vergadering besloten tot een kleine aanpassing van de naam KNNV: het wordt nu Natuurvereniging KNNV. Deze wijziging wordt ook doorgevoerd. Via de landelijke KNNV kunnen we als afdeling meeliften bij een gezamenlijke statutenwijziging. Op de komende ALV van 30 januari zal deze wijziging besproken worden en gestemd worden over deze aanpassingen. Als er geen $\frac{2}{3}$ meerderheid van de leden wordt behaald, zal een tweede vergadering gepland worden op dinsdag 6 februari. Dan is een $\frac{1}{2}$ meerderheid van de aanwezige leden voldoende om de wijziging goed te keuren.

Plantencursus

Planten in hun omgeving

Floron District 23 organiseert al jaren diverse plantencursussen. De ene keer ligt de nadruk op het herkennen van de diverse plantenfamilies, dan weer gaat het weer speciaal over grassen, zegges of andere moeilijkere plantengroepen. Met de nieuwe cursus in 2024 kiezen we voor een andere insteek: De landschappen binnen het district 23 en de planten die je daarin kunt aantreffen. Daarbij komen landschappelijke, ecologische en floristische aspecten samen.

Inhoud van de cursus

De cursus start met een meer theoretische avond over de relatie van planten met hun omgeving. Welke landschappen zijn er in onze omgeving? Hoe zijn ze ontstaan en welke eigenschappen hebben ze? Op welke manier bepaalt dat welke begroeiingen en soorten planten ergens aanwezig zijn. Iedere plantensoort stelt zijn eigen specifieke eisen. Dat is ook de reden dat je niet overal dezelfde soorten planten tegenkomt. Zulke bepalende aspecten kunnen abiotisch (bodem, water, licht, wind, e.d.) of biotisch (mens, dieren en andere planten) zijn. Diverse voorkomende landschappen in onze omgeving passeren de revue.

In de maanden april tot en met september volgen er 5 excursies naar diverse gebieden waarbij we een bezoek brengen aan de natuurtypen 'Bos', 'Gras- en hooilanden', 'Hei en vennen', 'Sloten en poelen' en 'De stad'. De leden van het districtsteams D23 zullen de avond en de excursies verzorgen.

Data van de cursus

Op dinsdag 9 april vindt de theorieavond 'Planten in hun omgeving' plaats in Natuurmuseum Brabant in Tilburg. De avond start om 19.30 uur en duurt tot 22.00 uur. Daarna volgen de vijf excursies, telkens op zaterdag van 9.30 tot 12.30 uur. Dan worden enkele veel voorkomende natuurtypen bezocht; de precieze excursieplek kan eventueel nog wijzigen. We proberen de gebieden te verspreiden over het district.

Datum en locatie:

Za 13 april: 'Bos'. Locatie: Bredaas/Ulvenhouts voorjaarsbos

Za 25 mei: 'Gras- en hooilanden'. Locatie: Labbe gat

Za 29 juni: 'Hei en vennen'. Locatie: Zuidrand van de Regte Heide

Za 24 augustus: 'Sloten en poelen'. Locatie: Binnenpolder Terheijden/Haagse Beemden

Za 14 september: 'De stad'. Locatie: Tilburg of Breda

Kosten cursus en aanmelden

Wil je deelnemen aan deze cursus, meld je dan aan door een mailtje te sturen naar ✉ floronnoordbrabantbaronie@gmail.com onder vermelding opgave 'Planten in hun landschap' en door het overmaken van € 35,- op rekeningnummer NL02 TRIO 0391 0803 34 ten name van R.A. Vereijken.

Heb je nog vragen over de cursus, neem dan contact op met Rob Vereijken (✉ rob.vereyijken@planet.nl of ☎ 06-83125218).

Boeken in de aanbieding

Guido Stooker heeft ruimte gemaakt in zijn boekenkast en deze zijn beschikbaar voor belangstellenden. Het zijn vooral natuurboeken maar ook de categorie 'Cultuurhistorie' is vertegenwoordigd. Bij de digitale verzending van deze Oude Ley is een Excel-bestand gevoegd, waarin je kunt zoeken. Belangstelling?

Neem contact op met de secretaris (☎ 013-5436541 of ✉ secretaris@tilburg.knnv.nl) om een afspraak te maken en ze op te halen.

Let op: wie het eerst komt.....

Zulke mooie boeken als op deze foto zitten er niet in .....

Datum	Onderwerp
6 januari	Reeshof een wandeling door de tijd
9 januari	Lezing 'Hoe staat het met de insecten?'
27 januari	Giessen Rijswijk
30 januari	ALV van de afdeling
9 februari	Kanaalpark/Koornwaard
13 februari	Lezing 'Deep Space Communicatie'
24 februari	Voorjaarswandeling in Gorp en Roovert
9 maart	Op de fiets naar het Heidepark
12 maart	Lezing '40 jaar (planten)leven op kerkhoven'
15 maart	Vogels van het Veldersbos
23 maart	Excursie naar het Noorderbos
12 april	Wandeling door het Ulvenhouts bos

Afspraken KNNV-excursies in verband met het coronavirus

Actuele informatie vind je op de website van de KNNV-afdeling Tilburg onder 'Agenda'.

We hanteren de volgende afspraken:

- Vooraf aanmelden bij de excursieleider -binnen de aangegeven periode- is noodzakelijk: geef je naam en telefoonnummer door, liefst per e-mail.
- Deelnemen aan een activiteit is geheel op eigen risico.

Toelichting op de agenda

KNNV-excursies zijn in principe bestemd voor KNNV-leden. Wil je deelnemen maar ben je geen lid, neem dan contact op met het secretariaat (☎ 013 - 5436541).

Het is verder gewenst mee te nemen: verrekijker, loep en bij langere excursies eten en drinken. Bij extreem slecht weer kan de excursieleider besluiten de excursie niet door te laten gaan. Bij twijfel neem contact op met de excursieleider. Ook voor nadere informatie kun je bij hem/haar terecht. De vermelde starttijd is het tijdstip van vertrek op de aangegeven verzamellocatie. De vermelde eindtijd is het globale tijdstip waarop de activiteit beëindigd wordt, de terugreis is hierin niet inbegrepen. Het is de bedoeling dat het startpunt van meerdere excursies bereikbaar is met de fiets of met het openbaar vervoer. Maar soms is de auto het aangewezen vervoermiddel. Wij adviseren voor de meerrijders een vergoeding van € 0,30 per kilometer per auto. Heb je wensen om eens naar een bepaald gebied te gaan, of een bepaald thema, of andere ideeën, laat het ons weten, zodat wij deze wensen in ons programma kunnen opnemen. Hopelijk tot ziens op één van onze excursies.

6 januari Zaterdag

Onderwerp	Reeshof, een wandeling door de tijd!
Tijd	9.00 uur – 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Buurmalsenplein
Contact	Aanmelden van 29 december t/m 4 januari bij Johan van Laerhoven (✉ thesnowfox@outlook.com).
Omschrijving	Wat destijds begon als bouwen in agrarisch gebied is in 40 jaar uitgegroeid tot een wijk die zo'n 45.000 inwoners bevat. We gaan dit keer niet naar de voor velen bekende Dongevallei maar maken een tocht vanuit de wijk waar de ontwikkelingen in de Reeshof zijn begonnen: de Gesworen Hoek (ook wel bekend als de B-buurt). We lopen door verschillende stadsdelen om dit proces eens van dichtbij te bekijken. Welke plek had/heeft de natuur in dit alles?

9 januari Dinsdag

Onderwerp	Lezing 'Hoe staat het met onze insecten?'
Tijd	20.00 – 22.30 uur
Locatie	Theaterzaal Natuurmuseum Brabant
Spreeker	Paul van Wielink
Omschrijving	Het gaat niet goed met de Nederlandse en Noord-Brabantse natuur, en de gevolgen zijn enorm. We wisten al lang dat bijen en dagvlinders het moeilijk hebben, maar hetzelfde geldt ook voor kevers en nachtvlinders. Paul van Wielink doet al meer dan 25 jaar gestandaardiseerd onderzoek naar insecten in natuurgebied De Kaaistoep, pal ten westen van Tilburg. Het onderzoek leverde een schat aan informatie op. In deze lezing vertelt Van Wielink, die meerdere onderscheidingen kreeg voor zijn werk, op karakteristieke wijze over wat er aan de hand is met de insectenstand en de mogelijke oorzaken van de aangetoonde achteruitgang.

27 januari Zaterdag

Onderwerp	Giesen Rijswijk
Tijd	9.00 – 14.00 uur.
Locatie/Vertrek	Sportcomplex de Drieburcht, Wagnerplein 1
Contact	Aanmelden van 18 t/m 25 januari bij Stella Wesel (✉ excursies@tilburg.knnv.nl).
Omschrijving	Geef ook aan of je met een auto komt en of je eventueel wilt rijden. In Giessen heeft ooit het Kasteel Giessen gestaan. Het dorp bezat reeds in de 11e eeuw een tufstenen kerkje. Omstreeks 1200 verlegde de Maas haar loop en brak door de bedding van de Alm, om vervolgens noordwestwaarts te stromen. De kerk werd herbouwd op een buitendijkse terp.

Het Almbos (39 ha) is een halve eeuw geleden aangeplant als recreatiebos. Naast de oude grienden van wilgenbomen bestaat de nieuwe aanplant voornamelijk uit populieren. In het midden ligt een grote waterplas, ontstaan tijdens zandwinning in de jaren 1960. Brabants Landschap beheert de grienden nog als vroeger. Ook vind je er een flink aantal fruitbomen.

30 januari 2024

Onderwerp	Algemene ledenvergadering van de afdeling Tilburg
Tijd	20.00 – 22.30 uur.
Locatie	Theaterzaal Natuurmuseum Brabant
Omschrijving	Half januari ontvang je de stukken per mail.

9 februari Vrijdag

Onderwerp	Kanaalpark/Koornwaard
Tijd	09.00 – 14.00 uur.
Locatie/Vertrek	Aabe-terrein. Wethouder van Ierlandstraat. (Achter de Praxis).
Contact	Aanmelden van 1 t/m 8 februari bij Mirjam Sikkers (✉ msikkers@planet.nl).
Omschrijving	<p>Geef ook aan of je met een auto komt en of je eventueel wilt rijden.</p> <p>In 2015 is er een nieuw kanaal geopend aan de Oostkant van 's-Hertogenbosch, het Maximakanaal. Het is een aftakking van de Zuid-Willemsvaart en gaat recht naar het noorden, naar de Maas. Langs deze waterweg is het Kanaalpark gerealiseerd. Het is een langgerekt natuurpark, dat de natuurgebieden van Den Bosch, Rosmalen en Empel met elkaar verbindt, samen de Groene Delta genoemd. En zo is het park een onderdeel van een regionaal robuuste groenstructuur. De kern van het Kanaalpark is de Rosmalense Aa. Deze beek slingert door het landschap en geeft het een moerassig karakter. De Rosmalense Aa verbindt de Aa met de Maas. Daardoor kunnen dieren als Bever en Otter zich hier vestigen. De Das is ook al een bewoner van het gebied.</p> <p>Op de grote plassen zitten veel soorten watervogels. Nooit een Krooneend of een Nonnetje gezien, hier is je kans!</p> <p>We brengen ook een bezoek aan de Koornwaard. Het is een uiterwaard van de Maas en is verbonden met het Kanaalpark. Het is een open gebied met vochtig en droog grasland, grienden, ooibos, struikgewas en een wiel met interessante oevervegetatie. In dit gevarieerd en geïsoleerd gelegen gebied zijn talloze zeldzame plantensoorten gevonden.</p> <p>Van beide gebieden zijn de natuurwaarden grandioos verbeterd getuige de vele insecten, zoogdieren, vogels en plantensoorten. Laarzen zijn hier een noodzaak.</p>

13 februari Dinsdag

Onderwerp	Lezing 'Deep Space Communicatie'
Tijd	20.00 – 22.30 uur.
Locatie	Theaterzaal Natuurmuseum Brabant
Spreeker	Arjan Kievits
Omschrijving	Heb je je ooit afgevraagd hoe de ruimtesonde New Horizons zijn foto's van de dwergplaneet Pluto naar de aarde gestuurd heeft? Of hoe het contact met de twee Voyager-ruimtesondes wordt onderhouden? Het mag duidelijk zijn dat er nogal wat bij komt kijken bij ruimtetelecommunicatie: die moet enorme afstanden overbruggen, betrouwbaar én veilig zijn. Om te begrijpen hoe we dat voor elkaar krijgen, worden in deze lezing de basisbegrippen van radiotelecommunicatie kort toegelicht, samen met een stukje digitale communicatie. Er komt wat techniek aan bod, we gaan ook nog een beetje rekenen. En er wordt een uitstapje naar Wi-Fi gemaakt, wat iedereen natuurlijk kent.

24 februari Zaterdag

Onderwerp	Voorjaarswandeling in Gorp en Rovert
Tijd	10.00 – 14.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Burgemeester van de Mortelplein (Spar). Start wandeling Natuurpoort Rooverische Leij
Contact	Aanmelden van 15 t/m 22 februari bij Stella Wesel (✉ excursies@tilburg.knnv.nl).
Omschrijving	Geef ook aan of je met een auto komt en of je eventueel wilt rijden. We gaan op zoek naar de ontluikende natuur na de winter langs de Rooverische Ley. In dit 1400 ha grote landgoed gaan we op zoek naar de lente onder begeleiding van de zang van de eerste zangvogels. Ook de vroegste bloeiers doen ons de korte, koude dagen vergeten.

9 maart Zaterdag

Onderwerp	Op de fiets naar het Heidepark
Tijd	09.00 – 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Burgemeester van de Mortelplein (Spar)
Contact	Aanmelden van 1 tot 8 maart bij Mirjam Sikkers (✉ msikkers@planet.nl).
Omschrijving	Het Heidepark is een deel van Stadsbos013. De van oorsprong strakke inrichting van dit bos is nu doorbroken door speelse zwerfpaden en verrassende weggetjes. Op deze wandeling zien we mooie poelen en vijvers, loof- en dennenbomen, grasvelden en rododendronstruiken. Hier vind je ook de Siberische grondeekhoorn. Voor poelkikkers, salamanders, libellen, waterplanten en vleermuizen moet je later in het jaar terugkomen. Neem de verrekijker mee voor de bosvogels.

12 maart Dinsdag

Onderwerp	Lezing '40 jaar (planten)leven op kerkhoven'
Tijd	20.00 – 22.30 uur.
Locatie	Theaterzaal Natuurmuseum Brabant
Spreeker	Rob Vereijken
Omschrijving	In 1983 bezocht Rob Vereijken 41 kerkhoven in Midden-Brabant. Dat leverde toen al bijzondere vondsten op. Nu, veertig jaar later, heeft hij het onderzoek herhaald. Zou er een verandering zijn opgetreden in de plantengroei, of is alles hetzelfde gebeven? Kerkhoven en begraafplaatsen herbergen vrijwel altijd veel meer plantensoorten dan je zou verwachten. Welke soorten nu juist op bepaalde plaatsen te vinden zijn en waarom, vertelt Rob tijdens de lezing van vanavond. Hij maakt ook een klein uitstapje naar ander leven dat zich goed op het kerkhof weet te handhaven, want er zijn ook (korst)mossen, vogels en insecten die zonder kerkhoven een zwaar leven zouden hebben.

15 maart Vrijdag

Onderwerp	Vogels van het Veldersbos
Tijd	09.00 – 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Aabe-terrein, Wethouder van Ierlandstraat. (achter de Praxis).
Contact	Aanmelden van 7 tot 14 maart bij Mirjam Sikkers (✉ msikkers@planet.nl) Geef ook aan of je met een auto komt en of je eventueel wilt rijden.
Omschrijving	Het Veldersbos is een oud bos. Dat betekent dat de spechten en andere holenbroeders zich er thuis voelen. Het gebied is bekend om zijn Middelste bonte specht. In deze tijd zijn Boomkruipers en Boomklevers ook erg actief. Goede kans dat wij ze kunnen observeren. Er zit nog geen blad aan de boom. Fijn om nog meer bosvogels te spotten.

23 maart Zaterdag

Onderwerp	Excursie naar het Noorderbos
Tijd	8.00 – 11.00uur.
Locatie/Vertrek	Het parkeerterrein is gelegen aan de Kalverstraat tussen de huisnummers 19 (Enjoy Outdoors) & 31 met de postcode 5011XK. De Kalverstraat is te bereiken via de Stokhasseltlaan in Tilburg Noord. Vanuit Udenhout of Loon op Zand ga je door de Houtsestraat en Vijfhuizen die over gaat in de Kalverstraat.
Contact	Aanmelden van 15 tot 22 maart bij Ad Kolen (✉ adkolen@kpnmail.nl).

Omschrijving Ad Kolen neemt je mee naar het Noorderbos in Tilburg. Het Noorderbos is even ten noorden van de stad aangelegd op de voormalige vloeivelden. Hier werd het industrie- en stadswater van Oud-Noord gezuiverd voor het werd afgevoerd richting de Bergse Maas. Daarvoor was het een uitgestrekt heide gebied, zoals op veel plaatsen rondom Tilburg tot in de 20^e eeuw. Het is een gevarieerd gebied met oude en jonge bossen, graslandjes, beken, sloten en een flinke zandwinplas. De afwisseling in biotopen trekt vele verschillende soorten vogels aan. Als vogelaar en vogelteller in het Noorderbos richt Ad deze excursie vanzelfsprekend voor een deel op het zien en leren kennen van de aanwezige vogels. Gezamenlijk luisteren en kijken we naar de vogels, met de nodige toelichtingen. Daarnaast gaat het zeker ook over de andere dieren en planten die we tegenkomen, of de sporen daarvan. Bij het cultuurhistorisch verleden van het gebied, wat nog duidelijk herkenbaar aanwezig is, zal af en toe stil gestaan worden. De nieuwe ontwikkelingen in de omgeving, zover ze bekend en eventueel zichtbaar zijn komen ook ter sprake. De wandeling duurt 3 uur, of mogelijk iets langer. Gepaste kleding ('s morgens vroeg kan het nog fris zijn), stevig schoeisel en een verrekijker zullen het kijkgenot verhogen.

12 april Vrijdag

Onderwerp **Wandeling door het Ulvenhouts bos**
Tijd 9.00 – 13.00 uur.
Locatie/Vertrek Parkeerplaats Burgemeester van de Mortelplein (Spar).
Contact Aanmelden van 2 t/m 10 april bij Stella Wesel (✉ excursies@tilburg.knnv.nl).
Omschrijving Geef ook aan of je met een auto komt en of je eventueel wilt rijden. Het Ulvenhoutse Bos is één van de oudste bossen in Nederland. Van oorsprong is het een vochtig bos op een lemige ondergrond met veel reliëf. Op de hoge, droge delen in en om het gebied zakt water in de grond dat vervolgens door de bodem naar de lage delen stroomt en daar als kwel aan de oppervlakte komt. Dit kwelwater is van bijzondere kwaliteit, omdat het erg kalkhoudend is. Om de rijkdom aan bijzondere plantensoorten in het bos te behouden en versterken, wordt gewerkt aan het gericht beheren, uitbreiden en verbinden van bijzondere bostypen. Om verdroging in het gebied te stoppen, worden er maatregelen genomen. Zo zijn sinds 2018 waterlopen en greppels ondieper gemaakt of verwijderd en zijn er extra stuwen aangebracht. Hierdoor kan het water beter worden vastgehouden. Ook buiten het gebied wordt meer water vastgehouden, zodat het in de bodem zakt en de kwelstroom vervolgens in lage delen van het bos sterker wordt.

Plaggroep

Het werkseizoen is volop aan de gang.

Enkele nieuwsberichten van de plaggroep:

- Een aantal leden van de plaggroep hebben een cursus gevolgd voor 'Veld hulpverlening'. Zo is de certificering ruim geborgd.
  - De plaggroep is aangemeld als stageplaats voor leerlingen van Mill Hill. Er is dit jaar weer een stagiaire van Mill Hill aangesloten bij de plaggroep.
  - Een aantal leden van de plaggroep hebben een lezing bijgewoond over de watersystemen op de Regte heide. Het was zeer leerzaam.
  - Begin dit jaar heeft de provincie Brabant een rapport uitgebracht over de kwaliteit van de Regte heide. Binnenkort gaan we een educatieve bijeenkomst verzorgen voor de leden van de plaggroep waarin we dit rapport gaan toelichten. Hierin worden een aantal zaken toegelicht o.a:
    - ontstaan van de Regte heide
    - de habitattypes die op de heide voorkomen
    - de bedreigingen, het beheer en kansen van het habitat
- Het doel is om meer achtergrond informatie te geven over de reden van de werkzaamheden die wij als werkgroep uitvoeren.
- In januari/februari gaan we naast de reguliere werkdagen weer een datum prikken waarop we wilgen gaan knotten.

Knotbomen zijn belangrijke landschappelijke elementen (foto B. Staps)

Verslag Natuurwerkdag

Berry Staps

Vorbereiding

Bij de voorbereiding van de Natuurwerkdag ga ik er voor het gemak van uit dat het altijd mooi weer is. Soms is dat wishfull thinking. Dat blijkt dit jaar maar weer. In de week vooraf aan de Natuurwerkdag lijkt buienradar een regenbom te voorspellen op zaterdag. En niet onbelangrijk wordt op donderdag een zware storm verwacht. Dus toch maar een 'plan-B' gemaakt voor het geval het helemaal mis gaat. Naar mate we dichterbij het weekend komen wordt de 'regenbom' teruggebracht naar een paar buien in de namiddag. De storm raast op donderdag wel over Nederland, maar gelukkig is er niet veel schade in de bossen rondom de Regte heide. Dus 'plan-B' kan weer in de kast.

Ooievaarsnest

We zijn dit jaar weer neergestreken op de Ooievaarsnest. Een gevarieerd natuurgebied ten zuiden van de Regte heide. In de bosranden van dit gebied komt veel Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers voor. Deze soorten hebben soms wat invasieve eigenschappen. Door het invasief gedrag verdringen ze de inheemse planten en dat leidt tot verarming van de biodiversiteit. Het aantal deelnemers is dit jaar opengesteld voor 60 deelnemers. Uiteindelijk hebben 68 mensen deelgenomen, dus meer dan opgegeven. Dat komt omdat er spontaan onaangemelde deelnemers zijn meegekomen met aangemelde deelnemers. Met de voorspelde regen zou het niet vreemd zijn als er een paar afmeldingen zouden komen. Niets van dit alles. Een enkele ziektemelding uitgezonderd is iedereen op komen dagen.

De werkschuur van Brabants landschap is de uitvalsbasis (foto B. Staps)

Invasieve soorten verwijderen

Allereerst staat het verwijderen van de invasieve soorten in een rand langs een weide op het programma. Als er daarna nog tijd en energie over is kan een nabijgelegen bosgebied onder handen genomen worden. In de strook langs de weide staat veel Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers, maar ook inlandse Zomereik, Vuilboom, Krent, Lijsterbes, Hulst en wilg. Het doel is om de Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers te verwijderen. Maar om te voorkomen dat er een volledige kaalslag gaat plaatsvinden en dat ook de inlandse planten worden verwijderd moet duidelijk zijn welke wel en welke niet verwijderd mogen worden. Het verschil tussen de Amerikaanse eik en de Zomereik is nog redelijk makkelijk uit te leggen, maar het verschil tussen Amerikaanse vogelkers, Vuilboom en Krent is veel moeilijker. In de dagen vooraf is een merkteken aangebracht aan de planten die NIET verwijderd mogen worden. De uitvalsbasis voor de Natuurwerkdag is de werkschuur van Brabants landschap. In alle vroegte zijn de leden van de Plaggroep begonnen met het aanbrengen van de routepijlen, het opzetten van schuiltenten en inrichten van de cateringhoek. Dat is altijd een race tegen de klok. Maar ook dit jaar redden we het allemaal net op tijd. Op het moment dat de koffiemachine door een piepje aangeeft dat de koffie klaar is komen de eerste deelnemers aanwandelen. Er zijn deelnemers die elk jaar terugkomen en het is een hartelijk welkom van herkenning. Onder het genot van een bakkie koffie, een lekkere koek, en gelijkgestemden, ontstaat een geanimeerd sfeertje. Na een welkomstwoordje, een paar noodzakelijke mededelingen en de introductie van de begeleiders van de Plaggroep, wordt de groep opgedeeld in 5 groepjes en gaan ze vol enthousiasme aan de slag. Het eerste half uur zit de vaart er goed in. Daarna steken hier en daar wat vermoeidheidsverschijnselen de kop op. Dat is helemaal niet erg. Dat geeft ruimte om eens goed om je heen te kijken en van de omgeving te genieten.

Op tijd even tijd nemen om te kijken hoe mooi de omgeving is. (foto B. Staps)

Ondanks dat we zo goed mogelijk hebben geprobeerd om alle planten een merkje 'Mij niet omzagen' te hebben gegeven, zijn er toch best wel wat over het hoofd gezien. Dus er wordt wel een paar keer aangegeven 'oeps die mocht er niet uit, zet maar terug'. Zonder gemopper wordt de plant dan weer teruggezet. Fijne mensen die "Natuurwerkdagers".

Door het wegnemen van de Amerikaanse eik krijgen andere planten meer ruimte. (foto B. Staps)

Het werk schiet goed op en het loopt een beetje tegen lunchtijd. Het begint ook wat licht te miezeren. Goed moment om even een kopje soep te nuttigen. De dames van de catering hebben zoals voorgaande jaren een heerlijk soepje gemaakt in de heksenketel boven een knapperend haardvuurtje. De soep laat zich goed smaken. Het miezeren is overgegaan in een lichte regen. Iedereen zoekt een plekje onder de schuiltenten of in de werkschuur. De webservers van buienradar zijn waarschijnlijk bijna vastgelopen door het aantal raadplegingen vanuit een bepaalde locatie ten zuiden van Goirle. Zo vaak is de app geraadpleegd om te bepalen hoe laat we weer aan het werk kunnen. Na een uurtje was het 'droog' nou ja 'eigenlijk minder nat'. Toch maar weer aan de slag. En wederom geen gemopper van de 'Natuurwerkdagers'.

Gevarieerde houtwal

Rond 2 uur kwam het eind van de werkzaamheden langs het weijtje in zicht. De meeste deelnemers reichten hun rug en overzien tevreden het resultaat van de arbeid. Er is altijd wel een deelnemer die niet van ophouden weet. Zijn maten van de fietsclub hebben hem met enige 'chanterende argumenten' doen bewegen om zijn zaagje toch maar in te leveren. De lichte regen die tot dan toe veel heeft zich kennelijk ingehouden tot het einde van het werk. De druppels werden talrijker en dikker. Er wordt gezamenlijk besloten dat we niet meer gaan starten op de 2^e locatie in het bos. In de werkschuur en de schuiltent wordt nog van een kopje koffie genoten en de ervaringen van vandaag uitgewisseld.

De fietsgroep heeft er zin in. (foto B. Staps)

We hebben een mooi resultaat neergezet. Daarbij hebben we niet de illusie dat de Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers definitief zijn verdwenen. Er is een mooie gevarieerde houtwal ontstaan waarin de Lijsterbes, Vuilboom, Krent en wilg meer ruimte hebben gekregen om te groeien en te bloeien. Dat is goed voor de biodiversiteit. De weersverwachting aan het begin van de week zag er niet al te best uit. Achteraf is het best wel meegevallen. Gelukkig is de storm op tijd vertrokken en is de 'regenbom' uitgebleven.

Voldaan, met een nat pak, brede glimlach, en belofte om volgend jaar weer terug te komen, wordt afscheid genomen. Het was weer een mooie dag.

Monitoring in de Dongelanden

Wie helpt mee?

Guido Stoker

De Dongelanden

De Dongelanden is een verzamelnaam van natuurgebieden die rondom de rivier de Donge liggen. Daaronder vallen de Dongevallei, Reeshofweide, Koeweiden en (Lange) Rekken. Zoals sommige van de Oude Leij-lezers al weten, ben ik bezig met het schrijven van een boek over de biodiversiteit van de Dongelanden waarin bovengenoemde natuurgebieden zijn gelegen. Ik probeer met betrekking tot die gebieden alle informatie over flora, fauna, bodem en water van de afgelopen 25 jaar te verzamelen. Het boek zal eind 2025 worden uitgegeven door de KNNV-afd. Tilburg.

Jonge natuurgebieden

De in de titel vermelde natuurterreinen betreffen alle natuurontwikkelingsgebieden, de één aangelegd midden 80-er jaren van de vorige eeuw (De Rekken) of ingericht aan het begin van deze eeuw (Dongevallei). Van andere is de aanleg pas twee of drie jaar geleden afgerond (Reeshofweide, Koeweiden, Lange Rekken). Feit is dat het ecologisch gezien allemaal nog relatief zeer 'jonge natuurgebieden' zijn. De successie (natuurlijk proces van opvolging van kenmerkende levensgemeenschappen in een bepaald habitat) verkeert in verschillende stadia van ontwikkeling: van kaal pioniersstadium tot gesloten elzenbroekbos. Dat maakt het zeer afwisselend en interessant. Het betekent echter ook dat de monitoring van flora en fauna van genoemde gebieden qua frequentie en intensiteit een zeer verschillende geschiedenis kent.

Knobbelzwanen op nieuw plasdras in de Lange Rekken (foto G. Stoker)

Van de Dongevallei weten we erg veel, soms heel gedetailleerd en vaak in reeksen van jaren. In de Reeshofweide en de Koeweiden zijn in 2023 uitgebreide flora-inventarisaties uitgevoerd, maar verder weten we nog bijna niets van deze deelgebieden. Er is van bosgebied De Rekken informatie over broedvogels die dateert van de vorige eeuw. Drie jaar geleden zijn daar tijdens een éénmalige veldexcursie gegevens bijgekomen over paddenstoelen. Maar verder weten we eigenlijk ook niet veel van dit 40-jarig bosreservaat. Er gaat daar waarschijnlijk de komende jaren veel veranderen als gevolg van herinrichting van de waterhuishouding. Heel interessant dus om de nul-situatie vóór die ingrepen vast te leggen. Van de Lange Rekken met zijn brede sloten zijn van recente jaren uitgebreide flora- en vogelinventarisaties beschikbaar. Ook de libellenfauna en de sialgen zijn onderzocht. Omdat het gebied onder invloed van kanaalkwel staat, levert het inventariseren van de flora van sloten en slootkanten na drie jaar echter nog steeds verrassingen op. Ook goed om daar dan eens nauwkeurig door 'specialisten' naar te laten kijken. Want waterplanten en zeker de macrofauna behoren niet tot de meest herkenbare soortengroepen.

Monitoring 2024

De verschillende gebieden hebben aandacht nodig.

Per gebied zijn er speciale wensen. Hieronder is een overzicht van de gebieden en de wensen voor monitoring of inventarisatie

DONGEVALLEI: behalve dat in het kader van de bekende landelijke meetnetten een vaste dagvlinderroute in de Dongevallei wordt gelopen en de gebruikelijke vogelinventarisaties worden uitgevoerd, ligt de focus van de monitoring komend jaar niet op dit natuurgebied. Wèl heb ik iemand ontmoet die in de Dongevallei mogelijk wat extra aandacht gaat besteden aan de Hymenoptera (bijen, wespen, etc.).

REESHOFWEIDE: het plan is om (nu de bouwwerkzaamheden zijn afgerond) weer een broedvogelinventarisatie van de Reeshofweide uit te voeren. Ook wordt de nieuwe Oeverzwaluwenwand weer gemonitord. De plassen en natte laagtes worden jaarlijks geïventariseerd op water- en wintervogels.

KOEWEIDEN: géén systematische monitoring komend jaar, maar wèl ad random aandacht voor insecten, met name dagvlinders en libellen. Elke waarneming van een insect wordt gearchiveerd (Waarneming.nl). Als er personen zijn die zich willen toeleggen op het inventariseren van de macrofauna-waarden van de beek ter plaatse, zijn die zeer welkom. Ikzelf ben tot de conclusie gekomen dat die soortengroepen (naast mijn vele andere monitoringinspanningen) te veel hooi op mijn vork betekenen. Natuurlijk worden de akker- en weidevogels weer gekarteerd; zowel BMP (broedvogels) als WAVO (wintervogels). Als ik (net als vorig jaar voor de Reeshofweide) de KNNV-plantenwerkgroep weer mag uitnodigen voor een uitgebreide inventarisatie, maar nu alléén van de water- en oeverplanten in en langs de sloten, ben ik heel gelukkig. Zelf wil ik proberen een inventarisatie van de flora-nectarindex te maken van twee bermen en twee slootkanten. Voorts heb ik iemand bereid gevonden om volgend jaar eens te kijken naar de watervlooien. Op het programma staat ook het opstarten van kwartiertellingen van de libellenfauna. Tenslotte ga ik net als afgelopen jaar ook in 2024 weer nachtvinders 'stropen'.

DE REKKEN: omdat er een groot gebrek is aan actuele informatie over de flora en fauna van dit bosreservaat wil ik me in 2024 concentreren op dit natuurgebied. Behalve dat de broedvogels worden gekarteerd (een enorme klus: het bosgebied wordt in twee delen opgesplitst die elk tenminste 6-8 keer 's-morgens vroeg en in de late avonduren moeten worden bezocht), wil ik ook een volledige flora-inventarisatie maken. Dat zal, gezien de ruige bramenondergroei van het bos, beslist niet meevallen. Ook de (verdroogde) schraallandjes en poelen worden dan weer eens meegenomen. Als personen zich aangesproken voelen om al dan niet systematisch, specifiek aandacht te besteden aan de mossen (en korstmossen) zal ik hen graag begeleiden. Met die laatste groep van organismen ben ik het afgelopen jaar al voorzichtig begonnen. Verder hoop ik dat de paddenstoelenwerkgroep weer belangstelling heeft om gedurende een halve dag het bosreservaat te bezoeken. Zulke excursies leveren altijd 'nieuwe' soorten op. In 2022 kon de geplande inventarisatie niet doorgaan vanwege de wekenlange droogte voorafgaand en in 2023 viel de excursie door de aanhoudende regen in het water. Hopelijk komend jaar weer een gezellige ochtend-excursie.

Tijdens al deze inventarisaties wil ik via Obsidentify-Waarneming.nl de soortenrijkdom aan insecten een beetje in beeld brengen. Met name wil ik proberen (en mensen uitnodigen) om aandacht aan de keverfauna te besteden. Het is een gevarieerd loofbos met veel staand en liggend dood hout. Misschien vinden we in de oude populieren-opstanden wel de prachtige Vermiljoenkever, die niet ver van De Rekken al in een bosje in de Reeshof is aangetroffen. Tenslotte ga ik een herhaling uitvoeren (max.12 nachten) van de nachtvlinderinventarisaties die een paar jaar geleden 'op-licht' zijn uitgevoerd.

Agaatvlinder op stroop op *eikenboom* (foto G. Stooker)

Wie doet er mee?

Natuurmonitoring door burgers (*citizen science*) is vanzelfsprekend vrijwillig, maar niet altijd vrijblijvend. Zeker al je meedoet aan een landelijk meetnet (Netwerk Ecologisch Monitoring – NEM). Voor mij geldt altijd dat ik het naast zinvol en belangrijk, vooral ook leuk moet vinden. In het aangekondigde boek is ook een soortenregister opgenomen. Die totaal-soortenlijst is (als de vormgever er mogelijkheden toe ziet) onderverdeeld naar deelgebied en met een scheiding in de periode vóór en ná 2020. Momenteel staat de teller op 3098 gerapporteerde en gevalideerde soorten. Het aantal dat in het Kaaistoep-boek van dat gebied is beschreven, wordt vanzelfsprekend niet gehaald, maar dat is ook niet het doel. Het is sowieso niet mogelijk om voor alle soortengroepen ook maar een klein beetje volledig te zijn. Ik zou het echter wèl leuk vinden als de bewezen soortenrijkdom van de Dongelanden nog wat opgeschroefd kan worden. Ik werk daar zelf hard aan, maar vind het ook leuk om dat samen met anderen te doen. Al was het maar één gezamenlijke veldexcursie of een paar dagdelen door het veld struinen om tot een soortenlijstje te komen. Mijn NAW-gegevens zijn bekend (zie colofon Oude Ley); een telefoontje komt nooit onverwacht. De deadline is 31 dec. 2024.

Viervleklibel langs sloot in de Koeweiden (foto G. Stooker)

Ophef en schijtvogels

Rob Vereijken

Ik zat in de bus. Met een groep jonge natuurliefhebbers waren we 55 jaar geleden onderweg naar het Naardermeer. Er klonk gejuich, want daar bijna aangekomen zagen we door de busruiten een mooie vlucht Aalscholvers in formatie langs vliegen. Natuurlijk een onvergetelijke ervaring, waarna we de kolonie bezochten met de witte volgescheten bomen en honderden bevolkte nesten.

Thuisgekomen in Tilburg kon je alleen maar van zo'n watervogel dromen, want die zag je hier niet. De prachtige donker-bronsgroene, zwartbruine of blauwzwarte vogels kunnen bijna een meter lang worden. Met de smalle en aan het eind gekromde snavel grijpen ze de vissen beet. In februari krijgen ze het broedkleed met onder andere een grote witte vlek bij hun heupen.

Ondertussen kom je de Aalscholver regelmatig tegen. In de laatste 55 jaar is het aantal broedparen in Nederland van 3000 naar meer dan 20.000 broedparen gegaan. Dat betekent niet dat ze ook overal in het Brabantse binnenland nestelen. Een uitzondering is de kolonie in de Leemputten bij Udenhout.

Terwijl een deel van onze broedvogels in de winter naar het zuiden trekt, krijgen we bezoek van duizenden Aalscholvers die hun kolonies hebben in het Oostzeegebied en Noord-Duitsland. Zij brengen hun wintertijd graag door in onze stadse wateren. In de Reeshof, langs het Wilhelminakanaal en in de Piushaven lijkt de viskraam goed gevuld.

Drogende Aalscholver Piushaven (foto H. Kuiper)

Een heerlijke nieuwjaarsduik levert weer een lekkere portie vis op. De kwaliteit van het water en ook het zicht onder water is de laatste jaren sterk verbeterd, waardoor er heel wat vissoorten opgevisst worden. Zoals zijn naam al aangeeft at hij vroeger veel Paling, oftewel Alen. Die zijn er hier wat minder en dus slokt hij vooral Baars, Voorntjes en Brasems op. Hij lust er wel een pond van per dag. Om die te pakken te krijgen zwemt hij onder water met hulp van zijn zwemvliezen en zijn vleugels. Hij duikt tot wel 10 meter diepte. Om die diepte te bereiken zorgt hij voor zo min mogelijk lucht tussen zijn veren. Zou hij daarbij ook nog eens mooi ingevet gaan jagen, dan wordt hij eigenlijk weer naar boven gedreven. Dat wil hij liever niet. Zijn verenpak wordt dan ook helemaal nat, en na een duik moet dat weer gedroogd worden. Daarbij in de stad op de grond gaan zitten is toch te gevaarlijk. Dus zo snel mogelijk zoekt hij een plekje op een lantaarnpaal, boom of gebouw. De vleugels worden uitgespreid en de door de veren waaierende wind zorgt voor een natuurlijke föhn.

Aalscholwers op Den Ophef (foto R. Vereijken)

Zo zitten er vaak drogende vogels bovenop de kraanvormige uitbouwels van de brug Den Ophef bij de Piushaven. Je ziet de Aalscholwers ook overal zwemmen en duiken. Het water is de laatste jaren zeer helder en de visser kan zijn maaltje dan ook gemakkelijk ontdekken. Diep hoeft hij in de haven niet te duiken, want veel dieper dan twee meter is het op de meeste plekken niet. Door zijn visactiviteiten is de Aalscholver vroeger vervolgd omdat hij als een concurrent van de mens werd gezien. Ook werden zijn nesten weggehaald omdat de broedende vogels hele grienden zo onderscheten dat de wilgen stierven. Voor de Aalscholver is lekker boven op Den Ophef zitten uitwaaien een goed idee, maar er onderdoor lopen is voor ons niet aan te raden. Het brugwegdek laat al mooi zien dat ze regelmatig wat naar beneden spuiten en spetteren. Wij hebben ervoor gezorgd dat de jubilerende Piushaven na 100 jaar fijn is om te vertoeven, en dan krijg je van die vogels stank voor dank. Hopelijk blijft door al die ophef zijn wettelijke bescherming overeind, anders kan ik voor een aalscholverontmoeting straks niet meer met de bus naar de Piushaven, maar moet ik weer naar het Naardermeer.

Rob Vereijken

Vreemde bol in gierzwaluw- kast

Mariëtte Baars woont al een tijdje in de Pietersbuurt in Tilburg. Enkele jaren geleden is de wijk opgeknapt. Huizen werden gesloopt en daardoor verdween er nestgelegenheid voor Gierzwaluwen. Om deze vogels te hulp te schieten zijn speciaal voor hen gierzwaluwkasten opgehangen. Mariëtte noemt zichzelf geen ladderheld en daardoor heeft ze eigenlijk nooit in de nestkast gekeken die onder de dakgoot van haar huis met Franse kap hangt.

De kast hangt dus niet zo hoog en ondertussen zijn er al wel huismussen ingetrokken. Omdat de dakgoot schoongemaakt moest worden, heeft ze wel een echte 'ladderman' gevraagd om dit te doen. Tegelijkertijd heeft hij het nestkastje schoongemaakt. Er kwam een enorm pak nestmateriaal uit, veel gras en een zacht bolletje dat aan de deksel geplakt zat. Die bol (zie foto) is zacht, sponsachtig en ongeveer 10 cm lang, 7 cm breed en 3 cm dik. Er zat ook gras in verwerkt, maar Mariëtte kon er geen insecten of iets dergelijks in vinden. Maar ze is ontzettend benieuwd wie de bol heeft gemaakt en waarom die tegen de deksel van de kast zat. Hopelijk hebben jullie daarover vast verfrissende ideeën. Mariëtte en ik horen die graag.

zachte bol uit nestkast (foto M. Baars)

Reacties en nieuwe vragen

Heb je een idee wat voor bol Mariëtte in haar nestkast had, heb je zelf ook iets vreemds gezien of wil je een vraag stellen in deze rubriek, stuur je reactie dan tijdig in. Alle berichten met nieuwe vragen of onbekende waarnemingen zijn van harte welkom (☎ 06 - 83125218 of ✉ rob.vereyijken@planet.nl). Reacties tot 15 februari 2024 kunnen in de volgende aflevering verwerkt worden.

Museumactiviteiten 1^e kwartaal 2024

<u>Datum</u>	<u>Activiteiten</u>
9 januari	lezing <i>Hoe staat het met onze insecten?</i>
13 februari	lezing <i>Deep Space Communicatie</i>
12 maart	lezing <i>Veertig jaar (planten) leven op kerkhoven</i>

Lezing: Hoe staat het met onze insecten?

O wat een jaar...

Het museum kan terugkijken op een heel bijzonder, druk en succesvol jaar. De magische grens van 100.000 bezoekers werd gehaald, voor het eerst in de bijna 90-jarige geschiedenis van het museum. Tien jaar geleden leek dat ondenkbaar, maar in het jaar voor corona werd het al telkens realistischer en in 2023 werd vanaf de eerste januaridagen kordaat recht op het record af gekoerst. Oktober werd zelfs de drukste maand ooit met ruim twaalfduizend bezoekers! Ook qua tentoonstellingen was het druk: er openden maar liefst vier nieuwe tentoonstellingen: de oude bekenden *Van Potlood tot Pixel* en *Comedy Wildlife*, maar ook *Zoek het zelf uit!* en *Leve het leven*, waaraan al langere tijd was gewerkt. We zijn er heel blij mee, maar verheugen ons er ook op om dit in 2024 allemaal nog verder uit te bouwen.

**Leve het leven
is geopend!**

December was, nog meer dan anders, biodiversiteitsmaand in Natuurmuseum Brabant! Pal voor de kerstvakantie opende Ina Adema, commissaris van de Koning in Noord-Brabant, de gloednieuwe biodiversiteitstentoonstelling *Leve het leven*.

Biodiversiteit is prachtig, en tegelijk ook behoorlijk complex. En bedreigd: dat het niet goed gaat en dat we daar iets aan moeten doen, weten we inmiddels allemaal.

Natuurmuseum Brabant maakte er met *Leve het leven* een indringende tentoonstelling over. Kunnen we zelf nog iets doen, en zijn er ook positieve geluiden? Antwoord op beide vragen: ja!

De tentoonstelling is een reis van het Amazoneregenwoud via de Europese bossen naar de Wadden, langs de Donkere Kamer en met de optie om een contract met de natuur af te sluiten. Onderweg is er allerlei moois te zien, met prachtige illustraties van Gouden Penseelwinnares Djenné Fila en animaties van Niels Mud.

Coördinatoren van de werkgroepen:

Dongevallei:	Guido Stoker 06 - 12215643 dongevallei@tilburg.knnv.nl
Foto's:	Marcelle Leoné 013- 4557220 fotos@tilburg.knnv.nl
Geologie:	Hanneke Bogaerts 06 - 42984231 hbogaerts@home.nl
Insecten:	Theo Peeters 013 -4560116 insecten@tilburg.knnv.nl
Kaaistoep:	Jaap van Kemenade 06-53941104 kaaistoep@tilburg.knnv.nl
Mossen:	Maarten Mandos 013 -5050930 mossen@tilburg.knnv.nl
Paddenstoelen en korstmossen:	José Langens 06-27042960 paddenstoelen@tilburg.knnv.nl
Plaggen:	Berry Staps 06-20615921 plaggroep-knnv-tilburg@hotmail.nl
Planten:	Loes van Gorp 013 - 5423672 planten@tilburg.knnv.nl
Stadsnatuur:	Rob Vereijken 013 -5438841 stadsnatuur@tilburg.knnv.nl
Vogels:	Ben Akkermans 013 - 5362107 vogels@tilburg.knnv.nl
Zoogdieren:	Jurriën Kooijman 06 - 13081745 zoogdieren@tilburg.knnv.nl

Contributie:

Gewone leden	: € 30,00
Huisgenootleden	: € 12,50
Jongeren tot 25 jaar	: € 15,00
Buurleden (leden die al lid zijn van een andere afdeling)	: € 12,50
Abonnement Oude Ley	: € 15,00

Ledenadministratie:

Marie-Cécile van de Wiel
013 - 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl

Rekeningnummer van de afdeling:
NL03 TRIO 0390 2533 91 t.n.v. KNNV-afd. Tilburg

Opzegging van het lidmaatschap vóór 15 november bij de secretaris.

A close-up photograph of a pond with several lily pads. The water is dark, and the lily pads are in various shades of green, some showing signs of aging or damage. A small green frog is visible on the right side of the frame, partially obscured by a lily pad. The text is overlaid in the bottom left corner.

Secretariaat KNNV-afd. Tilburg
Veldhovenring 27
5041 BA Tilburg